

Geknok om scheerpoeder

De overlevering wil dat William Knocker het scheerpoeder had uitgevonden. In plaats van scheren met het mes kon men dit poeder opbrengen. Het kan het beste omschreven worden als een soort ontharingsmiddel, waarna men met een soort spatel de dan loslatende baardharen kon verwijderen.¹ Dankzij de website *Historische Kranten* kan men lezen hoe in het openbaar een stevige strijd werd uitgevochten over dit poeder.² Verder speurend werd het duidelijk dat de nogal felle concurrenten onvermoede banden met elkaar hadden.

William Knocker stamde uit het Amsterdamse geslacht Knokker. Zijn vader was halverwege de negentiende eeuw naar Londen verhuisd en stichtte daar een gezin. Toen de ouders en de meeste kinderen tegen het einde van die eeuw naar Zuid-Afrika emigreerden, wilde William zijn tante Debora Knokker in Amsterdam nog eenmaal zien. Hij is bij haar blijven wonen. Deze tante had al decennia lang sterke banden met een gezin Zomerplaag. Een dochter uit dit gezin, Debora Zomerplaag, trouwde met Alexander Sturkop en hun oudste dochter Dina zou Williams bruid worden. De kennismaking was dus niet toevallig en bovendien woonde William met zijn tante in het zelfde pand als zijn toekomstige echtgenote: Waterlooplein 62.

William Knocker was in Londen diamantbewerker geweest en dat beroep oefende hij in Amsterdam nog een tijdlang uit. Totdat hij het scheerpoeder uitvond, aldus het familierelaas. Vanaf 1898 zien wij zijn advertenties in het Nieuw Israëlitisch Weekblad, waarbij de pakkende teksten weinig onderdoen voor de reclameboodschappen uit onze eigen tijd. Hij bleef bij zijn tante Debora wonen, totdat hij in 1908 in het huwelijk trad met Dina Sturkop. Het echtpaar vestigde zich een stukje verderop aan het Waterlooplein, op nummer 78, waar men tot halverwege de jaren dertig zou blijven wonen en het bedrijf zou aanhouden. Interviews met naaste familieleden, in de jaren tachtig van de vorige eeuw, laten ons kennismaken met de aantrekkelijkheden van dat scheerpoeder. Neven en nichten die bij hen over de vloer kwamen beschreven niet alleen het huis, waar aan de voorzijde het kantoortje en de winkel waren ingericht en waar het gezin met drie kinderen aan de achterzijde woonde, maar ook de lucht van het poeder, dat met sulfaat en meel was aangemaakt en dat moest worden aangelengd met water.³ De voorraad lag opgeslagen in het souterrain en op de binnenplaats liepen de ratten in drommen rond, zo werd verteld. Aan de correcte werking van het poeder

werd nog weleens getwijfeld. Vooral het aanlengen moest zorgvuldig gebeuren. Zo liep ooit een klant woedend de deur uit bij William Knocker, nadat slechts één helft van zijn gezicht na de behandeling glad bleek te zijn. Ook uitslag en een blauwige teint op de huid waren een bijverschijnsel. We volgen nu de wervende teksten van het scheerpoeder en het dispuut tussen de voornaamste concurrenten, aan de hand van de artikelen en de advertenties in het *Nieuw Israëlitisch Weekblad*.

De ontbinding der Eerste Kamer
 In het feit, dat het meeste bezwaars wordt door de menschen, die zich met de politiek bemoeien.
W. KNOCKER & Co.^{ns} Engelsche Scheerpoeder
 wordt het meeste besproken en geroemd door de vrouwen, die zich het meest bemoeien met de schoonheid en door hen, die goedt zijn op een schoon, glad en zacht gelaat te zijn. Scheerpoeder met een mes is tijdroovend en lastig.

Het oudste en beste fabrikaat.
 Geen diskrèdit noodig ter aankoop.

SCHEEREN
 ZONDER SCHEERMES
W. KNOCKER'S
 CHOLAK en Engelsche Scheerpoeder
SCHRIJNT NIET
 op de Huid,
 Sterk geparierend en rijklijes.
 Men fabrikaat is vervaardigd uit gitterrijze bestanddelen.

Alweder Afgeslagen!!!
W. KNOCKER'S
 Engelsche en Chôlak SCHEERPOEDER
 IS en BLIJFT DE BESTE.

Waarom
 men **W. KNOCKER & Co.'s** Engelsche Scheerpoeder boven alle dergelijke Fabrikaat kiest? 1. Omdat het niet onhebbelijk reukt tegenwoordig. 2. Het mengt veel gemakkelijker. 3. Scheert het gelaat veel schooner in weniger tijd en is bepaald het goedkoopste. Het kost betrekkelijk niets. 3182
 Per ons 10 ct., per pond 50 ct.
Waterlooplein 62.
 Verzendingen uitsluitend na ontfrangt van Postwissel met bijvoeging port.

EINDELIJK ALLEEN.
 Van beiden geproceerd een goede Scheerpoeder te fabrikeren,
ALLE hebben faac geteiden.

Aanbevolen door HH. Godediensteleeraren.
 Scheeren zonder mes
 Ieder zijn eigen barber.

Concurrentie verslagen. Concurrentie onmogelijk
W. KNOCKER & Co's Engelsche Scheerpoeder

W. Knocker's
 Chôlak en Engelsche Scheerpoeder
 BLIJFT STEEDS DE BESTE.
AMSTEL 151 - AMSTERDAM
 Vele gelukkige jaren. 633

Scheeren zonder scheermes is het gezondste voor de huid.
W. KNOCKER'S
 Chôlak en Engelsche Scheerpoeder
 zijn de beste en meest bekende merken. Bovenvernoemde fabrieken scheert geheel glad, zonder de huid te schrijven.
Fabriek 78 WATERLOOPLEIN 78, Amsterdam.
 VRAAGT uitsluitend **KNOCKER'S SCHEERPOEDER** en neemt geen andere.

Uitsluitend KNOCKER's Scheerpoeder wordt in alle Ziekenhuizen en Gastlijchten gebruikt.

We kunnen op deze plaats niet meer dan een greep uit de vele advertenties doen. De oudste die is gevonden stamt uit juni 1898, toen William Knocker nog hoog en breed bij zijn tante aan het Waterlooplein 62 woonde. Dina Sturkop woonde met haar ouderlijk gezin in hetzelfde pand. Zij was pas 17 jaar en kon dus al vroeg wennen aan de handel (en de odeurs) van haar toekomstige echtgenoot. Die eerste annonce geeft de eigenschappen van het poeder al aan. Hij noemde het zijn *Engelsch Scheerpoeder*, hetgeen vast en zeker te maken had met zijn eigen nationaliteit en waarmee hij misschien de kracht van overzeese kwaliteit wilde suggereren. Men kon zich *scheeren zonder mes, zonder pijn en zonder vlekken na te laten* en men was *in 3 minuten klaar*. Het was *het eenig uitgevonden poeder dat geen schadelijke bestanddelen bevat en scheikundig onderzocht*.⁴ Toentertijd was dit scheerpoeder nog uitsluitend bij Knocker zelf te verkrijgen.⁵

Later in dat jaar 1898 werd het poeder ook in Den Haag verkocht en kon men het eveneens vanaf de 'fabriek' laten bezorgen. Een postwissel was daartoe toereikend. Het jaar daarop duurde het kennelijk iets langer voordat men een helder gezicht had, want nu deed men 5 minuten over een scheerbeurt. *Scheren zonder mes. Ieder zijn eigen barbier.* Duur was het niet in onze ogen, hoewel een scheerbeurt van 3 centen er in die tijd voor sommigen nog wel kan hebben ingehakt. De strijd was dan ook deels een prijzenoorlog. Inmiddels liep de voor het scheren benodigde tijd op, zodat men *slechts 10 minuten noodig* had. Maar wel *aanbevolen door HH. Godsdienstleeraren.*

In 1901 waren er kapers op de kust en moest Knocker rekening houden met mededingers, ofschoon hij adverteerde dat *concurrentie onmogelijk* was. Het Engelsche Scheerpoeder bleef *gemakkelijk aan te mengen, was het goedkoopste en het werkte snel. Het gezicht bleef langer schoon, zonder blauwe moet na te laten.* In dat jaar werd ook een concurrerend poeder op de markt gebracht, onder de naam van *Dr. A. May's Antiseptische Scheerpoeder.*⁶ Ook voor dit poeder werd in de loop der jaren veelvuldig geadverteerd.

GEBRUIK STEEDS
de wereldberoemde
Dr. A. MAY'S
Antiseptische Scheerpoeder,
bekroond op de Intern. Tentoonstelling te Antwerpen, gehouden April—Mei 1906 met de hoogste onderscheiding Gouden Medaille. Verkrijgbaar aan de
Koninklijke Electriche
Scheerpoederfabriek

In 1913 verscheen een uitgebreid artikel van een spijtoptant, waarvan we de tekst hier integraal opnemen:

Ik, ondergetekende, verkooper voor den Heer May, die gedurende zeven maanden zijn Scheerpoeder met succes verkocht, was zoo dom, om mij te laten verleiden om Knokker's Scheerpoeder te verkoopen. Ik dacht, dat ik natuurlijk daaraan meer kon verdienen, want de busjes, die van den Heer May had, werden verkocht voor 15 cent en van Knokker voor 10 cent. Ik

dacht het goedkoopste lijkt, maar dat viel mij erg tegen. Ik verkocht namelijk direct eenige busjes van zoogenaamde Knokker's poeder, maar de menschen kwamen bij mij terug met hun gezicht verbrand en het haar nog half op het gelaat. Die zeide dit, een ander weer dat. Zoo werd ik met groote moeite wederverkooper voor den heer May. Ik woog voor een aardigheid de poeder van Knokker, de zoogenaamde Engelsche Scheerpoeder en tot mijn groote verbazing vernam ik, dat de inhoud 1½ ons aan poeder bevatte. Nu vraag ik u, die busjes die voor eenige weken 45 cent hebben gekost, dat men die nu voor 10 cent kan verkoopen en daar kreeg ik nog 2 centen van, dat is 8 cent. Een ieder is gewaarschuwd voor zulk een bedrog. Die nu de proef van Knokker-poeder gebruikt, zal overtuigd zijn wat het voor is. Leve May's Antiseptische Scheerpoeder. Zoo noem ik mij, I. de Miranda, Lepelstraat 13N.B. Ik heb van den tien busjes nog 7 over, een ieder kan zich nu bij mij overtuigen. Daar de busjes hermetisch en met Knokker etiket gesloten zijn, kunt u ze bij mij op de schaal wegen.

De handel van May moet zich goed hebben ontwikkeld, want werd immers niet de wereldberoemde Dr. A. May's Antiseptische Scheerpoeder, bekroond op de Intern. Tentoonstelling te Antwerpen, gehouden April - Mei 1906 met de hoogste onderscheiding Gouden Medaille is verkrijgbaar aan de Koninklijke Electriscbe Scheerpoederfabriek, Waterlooplein 101 en bij onze bekende Agenten en Wederverkoopters zoowel in binnen- en buitenland, zo liet May ons in 1906 weten.

In 1904 memoreerde Knocker spitsvondig dat *de ontbinding der Eerste Kamer het feit is, dat het meeste besproken wordt. Maar W. Knocker & Co.'s Engelsche Scheerpoeder wordt het meeste besproken en geroemd door menschen, die zich bemoeien met de gezondheidstoestand en door hen, die gesteld zijn op een schoon, glad gelaat, zonder eenige sporen na te laten.* En nogmaals ter geruststelling: het staat onder scheikundige contrôle van het Chemisch Laboratorium. Dat laatste, zo zullen we nog lezen, zal een antwoord zijn de claims van zijn grootste concurrent, Dr. A. May. *Er was geen dichterskunst noodig ter aanbeveling van Knockers scheerpoeder, verzekerde hij zijn potentiële klantenkring. Bovendien stond de medische wereld hem terzijde: H.H. Doctoren en Specialisten in huidziekten bevelen dit poeder aan boven het scheren met het scheermes. De geneeskundige werking van dit poeder bij baardziekte, is niet te onderschatten.* In 1905 dacht hij de enige op de markt te zijn geworden – of probeerde hij alleen maar deze overtuiging aan zijn clientèle over te dragen? *Eindelijk alleen. Vele hebben geprobeerd een goede Scheerpoeder te fabriceren, Alle hebben fiasco geladen, etc. ... Niettegenstaande al mijn concurrenten opgehouden hebben te fabriceren...* In Johannesburg was intussen een

filiaal geopend door M. Knocker en ook op andere plaatsen in Amsterdam en in winkels in Arnhem en Den Bosch kon men zijn scheerpoeder bekomen.⁷

Eind 1908 leek Dr. A. May genoeg te hebben van de 'oneerlijke concurrentie' en hij plaatste:

Goede wijn behoeft geen krans. Daar ik persoonlijk in geen twee jaar heb geadverteerd, verzoek ik het geachte publiek, van dit onderstaande kennis te nemen!!! Vele malen is 't gebeurd, en nog dat men leest van nieuwe Scheerpoeders, die in den handel gebracht worden, dan dient men eerst het spreekwoord niet uit het oog te verliezen, bezint voor gij begint, want heeft men eerst zoo'n dergelijk namaaksel in het bezit door aanlokkelijke Advertentiën, dan ondervindt men reeds dat men er ingeloopt is, doordat men die zelfde poeders al meer afgedankt heeft, die onder vreemde benamingen gebracht worden, doordat deze poeders onder eigen naam geen ingang vinden en in de meeste gevallen ziet men dan later, deze gehuurde adverteerders in een annonce staan, dat zij uitsluitend Dr. A. May's wederverkopers zijn geworden. Dus degenen, die in zulk geval gevrijwaard willen zijn, gebruike uitsluitend Dr. A. May's wereldberoemd antiseptisch scheerpoeder, 't welk door niemand ter wereld noch met reuk, noch met kleur, noch met zacht scheren, noch met oplossing enz. enz. overtroffen kan worden, en wat ook door Staatscheikundigen van alle landen scheikundig onderzocht en goedgekeurd is, en bevestigd, dat dit de eenigste is, hetwelk geen vergiftige stoffen noch kalk bevat...

Daarop verscheen een heftige reactie:

Bewoners van Haarlem zijn verontwaardigd door de annonce van May en stellen dat Knocker's scheerpoeder de beste is. Dat lieten May en de zijnen niet op zich zitten en reagerden, blijkens een bericht van een wederverkoperende barbier in Haarlem: Mededeeling!! Aan de verontwaardigde leugenaars, die zich noemden bewoners van Haarlem te zijn, in een annonce voorkomende in het NIW van 27 November j.l., wil ik attent maken dat ik zelf Haarlemmer ben, en de menschen ken. Ik heb verschillende personen en ten overvloede bij den Heer M. v.d. Kaars aan het Thesaurie laten informeren, of deze onderteekenaars betreffende de reclame van W. Knocker bekend waren, en bij onderzoek is gebleken, dat deze in Haarlem niet woonachtig zijn, kunnen dit weleer omgekochte, Amsterdamsche reclamemakers van W. Knocker zijn, en niet May he eft reclame gemaakt, maar ik, ongereteekende, die met Knocker's serum de menschen geschoren heb, verklaar, en blijf nog verklaren, dat die serum niet aan zijn eischen voldaan heeft. Nu heb ik niet eens geschreven dat, toen de heer Knocker (zelf) zich met zijn eigen poeder in mijn winkel heeft geschoren, en de poeder na 12 minuten op zijn gezicht te hebben gehad, de baard is blijven zitten of er nimmer geen poeder

op was, en daar ik nu met Dr. A. May's wereldberoemde antiseptisch poeder scheer, wat mij en ieder Haarlemmer bevalt, en wat ik niet beter wil verlangen, is alle reclamemakerij overbodig en blijf mij aanbevelen.'

William Knocker reageerde in korte bewoordingen, onder te kop:

LASTER!

We zullen niet gemakkelijk te weten komen wie het in deze polemiek bij het rechte eind had. Een sprong naar 1910. *De groote toename in den verkoop van W. Knocker's Chôlak en Engelsche Scheerpoeder is het beste bewijs, dat dit fabricaat uiterst voldoet. Uitsluitend Knocker's Scheerpoeder wordt in alle Ziekenhuizen en Gestichten gebruikt.* En in Zwolle kon men zich voegen bij den Heer Joachim Os aan de Jufferwal. Op steeds meer plekken in het land kon men ervoor terecht. Tot in 1939 treffen wij de annonces van Knocker aan, vanaf 1935 op zijn laatste Amsterdamse adres aan de Amstel 151.

Intussen kreeg een godsdienstleraar er ook nog openlijk van langs, in een artikel met de titel *Israëlietisch Leeraar en Scheerpoeder*. Deze in Smilde gevestigde leraar verdiende er blijkens zijn advertentie wat bij met Knocker's scheerpoeder, waarop hij werd terechtgewezen door een inzender in het NIW: *De nieuw benoemde Isr. leeraar te Smilde vat vuur, neemt het hoog op voor de 'alom bekende scheerpoeder van Mr. W. Knocker'. De heer Bronkhorst zal vermoedelijk veel tijd voor de verkoop en aanbeveling van dit scheerpoeder disponibel hebben. Zelf wensch ik niet de indruk te vestigen of ik bij dien verkoop belang heb, de heer Bronkhorst wensch ik een groote afname van het scheerpoeder, waarvoor hij strijdt. Toch is echter de volgende vraag niet misplaatst. 'Wordt het ambt van Israëlietisch godsdienstleeraar wel voldoende hooggehouden, wanneer iemand, die toch zeer zeker zijn prestige heeft op te houden op dergelijke wijze een verkoopszaak behandelt'. Bij goed nadenken zal de heer Bronkhorst zelf wel het antwoord willen geven.*

Nawoord

Abraham May is in 1934 in Antwerpen overleden. Bij het samenstellen van dit artikel dook opeens de herinnering op dat de naam Maij al aan de familie was verbonden. Een zekere Abraham Maij (let op de spelling) was getrouwd met Lea Zomerplag, een oudere zus van William Knockers schoonmoeder.

Naspeuring leidde tot bevestiging van dat vermoeden.⁸ Tijdens geen van de gesprekken met nabestaanden en naaste familieleden is ooit gesproken over de scheerpoedervete tussen de echtgenoot van Lea Zomerplaag en William Knocker, de schoonzoon van Lea's zus Debora Zomerplaag. Ook bij recente navraag blijkt dit verhaal in de familie verloren te zijn gegaan. Wel werd de hechte band gememoreerd tussen nazaten van Lea en Debora Zomerplaag.

Dina Sturkop stierf in de vroege oorlogsjaren in Amsterdam. William Knocker kwam vanwege zijn nationaliteit terecht in in Kreuzberg, een interneringskamp voor Britse onderdanen. Hij is in 1944 gerepatrieerd naar Engeland, waar hij met gezinsleden, via familie van zijn oudste zus, heeft gewoond. Na de bevrijding vestigde hij zich met zijn dochter en andere familie in Leiden. Daar is hij in 1952 overleden.

Ik vraag me af of er – tijdelijk – een verwijdering is geweest tussen de gezinnen Maij en Knocker (en dus de gezusters Zomerplaag) vanwege het scheerpoeder en zo ja, of dat later is bijgelegd. Onder de nakomelingen heeft de band er uiteindelijk niet onder geleden. Hebben zij er met z'n allen om gelachen of is de vete uit een zekere bedeesdheid niet overgeleverd aan de nakomelingen? Of stimuleerde deze polemiek de wederzijdse klanten zelfs om beider omzet omhoog te helpen stuwen? Hoe dan ook, het scheerpoederoproer ligt ver achter ons.

Noten

- 1 Er blijken verscheidene versies de ronde te doen over het (moeten) achterwege laten van het scheermes. In orthodoxe kringen mocht men zich niet met een mes scheren. Tot op de dag van vandaag wordt nog van scheerpoeder gebruik gemaakt door orthodoxe Joden waar dan ook in de wereld. Ook in niet-orthodoxe kringen zijn er dagen dat het scheren is verboden, zoals op feestdagen of op dagen van rouw. Ook zou het in sommige kringen op bepaalde dagen in de week niet mogen worden gebruikt, zoals op Sabbat. Bij de oriëntatie voor dit artikel ben ik uiteenlopende versies tegengekomen en ook bij het JHM ben ik niet op een specifiek voorschrift gestuit.]
- 2 Website <http://kranten.kb.nl/> van de Koninklijke Bibliotheek biedt een schat aan informatie, die onderzoeksresultaten sterk verlevendigen. Dan is het wel plezierig wanneer men een – zoals bij Knocker het geval is – een tamelijk unieke naam heeft en niet bijvoorbeeld zoekt naar De Vries. Het kan het beste omschreven worden als een ontharingsmiddel, dat werd opgebracht, waarna men met een soort spatel de haren van het gelaat schraapte. Nazaten herinnerden zich de lucht die om familieleden hing die het gebruiken en ook de soms blauwe wangen.
- 3 Ury Link herinnert zich nog uit eigen ervaring de bijzonder onaangename stank van het

scheerpoeder. Sulfaat was een van de grondstoffen en dat was de reden dat deze lucht ervan altijd in gebruiksruimten aanwezig was. In NIK Media (tv) werd op 6 mei 2004 in *'Joden in de Mediene'* gemeld dat scheerpoeder vreselijk stonk.

- 4 In latere jaren profileerde Knockers concurrent Dr. A. May zichzelf niet alleen als fabrikant van zijn antiseptische scheerpoeder, maar ook als chemicus. De vraag rijst of beide heren hebben samengewerkt, voordat May (die overigens officieel Maij heette) in 1901 zijn eigen product op de markt bracht.
- 5 Er waren wel meer scheerpoeders in de handel, waarvan niet altijd de herkomst kan worden herleid.
- 6 Uit het twintigjarig jubileum, in 1921, van Abraham May als scheerpoederfabrikant, leiden we af dat hij daarmee in 1901 begon.
- 7 Williams vader Morris Knocker was toentertijd al in Johannesburg overleden; Williams broer Meijer zal degene zijn die dit filiaal er op heeft na gehouden.
- 8 Abraham Maij, de oom dus van Dina Knocker-Sturkop, was blijkens zijn gezinskaart 'fabrikant van scheerpoeder', woonde op de adressen van waaruit hij adverteerde en verhuisde in 1926 met zijn echtgenote verhuisden naar Antwerpen. Daar leefden zij, aldus het vreemdelingendossier, van hun spaargeld bij hun dochter en schoonzoon.